

УДК 373.3.016:73/76(075.3)

Інна Янковська, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і методики початкового навчання
Інституту педагогіки та психології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядається проблема формування художнього образу в процесі образотворчої діяльності учнів початкових класів; визначені психолого-педагогічні умови, щодо удосконалення процесу формування у молодших школярів умінь організовувати художню діяльність для створення художнього образу на уроках образотворчого мистецтва;

Ключові слова: образотворче мистецтво, художній образ, схема організації послідовних організаційно-художніх дій (ОПД), умови формування умінь організовувати художню діяльність.

Мал. 8. Схем. 3. Літ. 3.

Инна Янковская, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры педагогики и методики начального обучения
Института педагогики и психологии
Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, г. Киев

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗА В ПРОЦЕССЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В статье рассматривается проблема формирования художественного образа в процессе изобразительной деятельности учащихся начальных классов; определены психолого-педагогические условия, по совершенствованию процесса формирования у младших школьников умения организовывать художественную деятельность для создания художественного образа на уроках изобразительного искусства.

Ключевые слова: изобразительное искусство, художественный образ, схема организации последовательных организационно-художественных действий (ОПД), условия формирования умения организовывать художественную деятельность.

Inna Yankovska, Ph.D. (Pedagogy),
Associate Professor of Pedagogy and Methods of Primary Education Department
Institute of Pedagogy and Psychology
National Pedagogical University by M. Drahomanov

THE METHOD OF FORMATION OF THE ARTISTIC IMAGE IN THE PROCESS OF PICTORAL ACTIVITY OF ELEMENTARY SCHOOL PUPILS

The article considers the problem of the formation of the artistic image in the process of fine art activity primary school students; defined psycho-pedagogical conditions, regarding the improvement of the process of formation in primary school skills to organize artistic activities for the creation of artistic image on the lessons fine art.

Keywords: art, artistic image, organization of the serial organizational and artistic activities (BIA), conditions of formation of skills to organize artistic activities.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій.
В умовах оновлення національної системи освіти проблема художньо-естетичного виховання набуває особливої актуальності, оскільки його метою є педагогічний вплив засобами різних видів мистецтва на духовне збагачення особистості, формування у неї цілісного “образу світу”, розвиток її культурної та професійної освіченості людини, яка може вільно функціонувати і конкурувати в міжнародному культурно-освітньому просторі третього тисячоліття.

Галузь “Мистецтво” взагалі та образотворче мистецтво зокрема як один із видів мистецтв є унікальним засобом художньої виразності, що впливає на естетичний і художньо-творчий розвиток учнів молодшого шкільного віку.

Різні напрями впливу на розвиток різних якостей особистості засобами образотворчого мистецтва та його значення у загальнокультурному та духовному збагаченні дітей висвітлювались представниками філософського, естетичного, мистецтвознавчого і культурологічного напрямків наук, зокрема: Ю. Борєвим, М. Каганом,

В. Касіяном, С. Коновець, В. Тименком, І. Тумановим, О. Шевнюк, О. Щолоковою та ін.

Багатьма авторами розроблялися різні аспекти образотворчої діяльності. За цього їх увага зосереджувалася на художньо-естетичний розвиток особистості дитини засобами малюнка, живопису, графіки та вплив різноманітних технік на формування образного мислення та розумових дій (В. Касіян, М. Чистяков та ін.); оволодіння художньою технікою в процесі творчої діяльності (М. Ростовцев та ін.), уміннями користуватися живописним та графічним знаряддям, а також технічними прийомами його застосування як ефективного засобу організації художньої діяльності (В. Верещагін, В. Кузін та ін.). Предметно програмно-методичним забезпеченням уроків образотворчого мистецтва займалися художники-педагоги: І. Глінська, М. Кириченко, С. Коновець, Л. Любарська, Б. Неменський, М. Ростовцев, П. Якобсон та ін. Проблема організації художньої діяльності й формування у молодших школярів уміння організувати власну художню діяльність на уроках образотворчого мистецтва залишилася недостатньо дослідженою.

Аналіз літератури з проблеми дослідження та багаторічний педагогічний досвід роботи автора у початкових класах загальноосвітнього навчального закладу дали можливість з'ясувати, що оптимізація художньої діяльності на уроках образотворчого мистецтва і якість кінцевого результату залежить від ступеня її організації та сформованості вміння організувати художню діяльність.

Тому **метою** даної статті є розкриття сутності методики формування художнього образу в процесі образотворчої діяльності учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Процес підготовки вчителя до уроку є важливим для здійснення процесу формування уміння організувати художню діяльність учнів. На попередньому етапі підготовки йому необхідно опрацювати навчальну програму з образотворчого мистецтва, проаналізувати підручники, методичні посібники з даного предмету, узагальнити методичний досвід методистів та вчителів-практиків з даного питання. На основі попередньої роботи, розробити календарно-тематичне планування з урахуванням теми та з'ясувати на якому уроці краще сформувати ті чи інші організаційно-художні уміння; зазначити, що учні мають знати й розуміти щодо складових (компонентів) уміння організувати художню діяльність на кінець навчального року.

Попередня підготовка вчителя є фундаментом для безпосереднього етапу формування у молодших школярів уміння організувати художню діяльність, які конкретизуються у плануванні і складанні конспекту кожного уроку. Де визначається тема, мета, завдання навчання, виховання і розвитку учнів, здійснюється структурування уроку із дотриманням загального алгоритму: 1) встановлення послідовності етапів уроку із попереднім розподіленням навчального часу відповідно до необхідної кількості хвилин, які витрачаються для виконання певних видів художніх робіт (для організації фронтальної роботи потрібно менше затрат часу, на відміну від парної, групової чи колективної форми роботи; для застосування різних методів, які потребують значних витрат часу: гра, дискусія, театралізація тощо); 2) визначення змісту дидактичного матеріалу; 3) добір необхідного методичного забезпечення (методи, прийоми, технології та форми роботи учнів); 4) підбір навчального обладнання (наочних та технічних засобів).

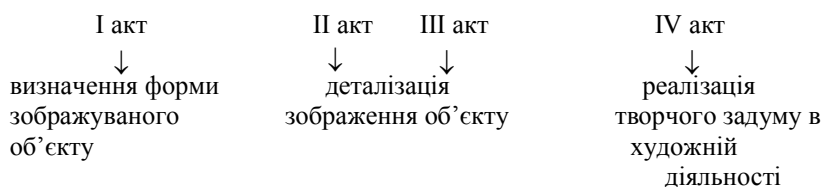
Підготовка вчителя до будь-якого уроку образотворчого мистецтва передбачає також виготовлення демонстративного зразка (виробу чи малюнка) за темою конкретного уроку. Це уможливило передбачення всіх наявних проблем, з якими можуть зустрітися учні в своїй практичній художній діяльності, та визначення шляхів подолання перешкод, тим самим зберегти та раціонально розрахувати час на уроці та оптимально організувати художню діяльність.

Учитель, який веде урок образотворчого мистецтва, завдяки своїй фаховій підготовці й досвіду роботи, є провідною фігурою в правильній організації методів і форм образотворчої роботи при формуванні уміння організувати художню діяльність молодших школярів на уроках. Для покращення конструювання процесу організації послідовних дій учителя, на нашу думку, доцільно розробити схему даного напрямку для *організації послідовних дій (ОПД)* в процесі здійснення художньої діяльності учнів початкових класів, в якій передбачити забезпечення послідовних навчальних дій або *актів*, під актом у даному тлумаченні слова розуміється – дія, вчинок, окремий прояв людської діяльності [2, 11]. Варто зауважити про дотримання послідовності при їх здійсненні в художній діяльності молодших школярів.

Під час *I-го акту* необхідно виявити форми зображуваного об'єкту, заготовка продукту художньої діяльності. На *II-му і III-му акті* відбувається деталізація зображення об'єкту. Останній *IV акт* є кінцевим результатом

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

характеризуємо його як акт демонстрації контуру овалу, I_2 , – інструменти – пензлик з художньої діяльності. фарбою, палітра, склянка з водою, серветка, а P_2 .

Розшифровку схеми (ОПД) розглянемо на прикладі №1 малювання рибки гуашевими фарбами (або простим чи кольоровим олівцем) на тонованому в голубий колір аркуші, використовуючи *репродуктивний спосіб* виконання завдання. Для роботи нами використовувалася такий матеріал : гуашеві фарби, білий або голубий аркуш паперу розміром А.3 або А.4, пензлики, палітра, склянка з водою, ганчірка чи серветка.

Для схематичного зображення ОПД в процесі виконання художньої діяльності використовувались такі позначення: M – *матеріал* (аркуш паперу та гуашева фарба виступають як вихідний матеріал); I – *інструмент* (пензлик), P – *продукт* (зображення – намальований овал).

Дітям пропонувалось розглянути зовнішній вигляд рибки і звернути увагу на подібність зображення рибки до форми (овалу). Після аналізу зовнішнього вигляду рибки та визначення її форми, учні мають виконати таку підготовчу вправу: пензлем у повітрі вивести форму тулуба рибки (овал). Після визначення дітьми форми тулуба рибки, розпочинається *I-й акт* зображення малюнку (місце розташування зображення (форми) на аркуші паперу) : вмочивши пензлик у фарбу учень створює контур овалу на аркуші паперу (рис.1). Вихідним матеріалом в I-му акті були: M_1 – *матеріал* (гуашеві фарби, білий або голубий аркуш паперу розміром А.4 або А.3), I_1 – *інструмент* – пензлик, палітра, склянка з водою, ганчірка чи серветка, P_1 – *продукт* зображення – це *контур овалу* на аркуші паперу.

В ході *II-ого акту* зображення малюнку рибки має здійснюватися

Мал. 1
I акт

Мал. 2.
II акт

Мал. 3.
III акт

Мал. 1 – I акт	Мал. 2 – II акт	Мал. 3 – III акт
місце розташування зображення (форми) на аркуші паперу	фіксування окремих деталей (хвоста та плавників) зображення	контур зображуваного об'єкта (предмета)

загальна побудова форми тіла рибки (фіксування на папері загальної форми зображуваної рибки) (рис. 2), у якому вихідним матеріалом є: M_2 – гуашеві фарби, аркуш паперу із зображенням

продуктом зображення є *схема зображення* рибки.

У процесі *III-го акту* повинна здійснюватися деталізація образу зображення рибки (малювання голови, ока, хвоста, плавників, рота, луски, прожилок на плавниках та хвості). Вихідним матеріалом має бути: M_3 – гуашеві фарби, аркуш паперу з схемою зображення рибки, інструментом I_3 – пензлик з фарбою, палітра, склянка з водою, серветка, продуктом P_3 – контур зображення рибки.

На останньому *IV-му акті* (ОПД) учні, після самооцінки виконаної роботи, вислуховують поради і рекомендації вчителя щодо виправлення недоліків та оцінювання отриманих проміжних результатів репродуктивної роботи з малювання рибки й завершують свої роботи у кольорі. Для додаткового сприяння розвитку творчих здібностей молодших школярів можна запропонувати учням використати нові оригінальні елементи для завершення роботи відповідно до власного задуму.

Вихідним матеріалом M_4 – гуашеві фарби, аркуш паперу з контурним зображення рибки, інструментом I_4 – пензлик з фарбою, палітра, склянка з водою, серветка, продуктом діяльності P_4 – малюнок рибки – це є кінцевий результат підготовлений для демонстрації та оцінювання.

Наприклад розглянемо малюнок:

Розглянемо художню діяльність учнів на прикладі №2 під час репродуктивної роботи з *аплікацією риби*, що виготовлятиметься з кольорового паперу. Послідовність виконання

Мал. 4

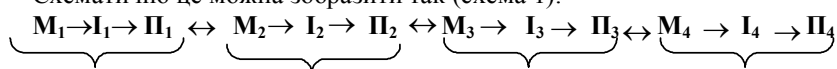

Мал. 5

IV акт

Мал. 4	IV акт	Мал. 5
завершення роботи кольором		Учнівська робота (кінцевий результат)

Схематично це можна зобразити так (схема 1):

I акт

II акт

III акт

IV акт

Схема 1.

аплікації риби потребує більшої кількості дій (*VII актів*) ніж підчас її малювання. Для роботи учню потрібно мати такий матеріал M_1 (кольоровий папір, клей) та інструменти I_1 (ножиці, пензлик для клею, простий олівець, гумка).

Розглянемо приклад учнівських малюнків (мал. 6 – аплікація з елементами домальовування, мал. 7 – аплікація з кольорового паперу), як кінцевого результату:

На наступному *II-му акті* вирізується контур овалу ножицями. Вихідний матеріал: M_2 – кольоровий папір з намальованим контуром тулубом риби, I_2 інструмент – ножиці, Π_2 продукт – вирізаний овал.

III-й акт – розміщення та наклеювання овалу за власним задумом на білому чи кольоровому аркуші паперу. Вихідний матеріал M_3 – вирізаний овал білий чи кольоровий аркуш паперу,

Мал. 6

Мал. 7

Організація послідовності дій (ОПД) в процесі виконання учнем *аплікацією риби* відбувається за схемою 2.

Після аналізу зовнішнього вигляду риби, учень малює форму овалу (за шаблоном в 1 класі або самостійно) на зворотній стороні кольорового аркуша паперу. Вихідним матеріалом для *I-го акту* діяльності учня використовується: M_1 – кольоровий папір, інструментом I_1 – шаблон (в 1 класі), олівець, продуктом діяльності Π_1 – контур овалу.

інструмент I_3 – клей, пензлик для клею, серветка, продукт Π_3 – форма (овалу) зображуваного предмету (рибки).

IV-й акт – заготовка деталей, для створення образу риби. Вихідний матеріал: M_4 – кольоровий папір; інструмент I_4 – простий олівець, яким малюються деталі (хвіст, плавники) для подальшого вирізування, або шаблони геометричних фігур (овалів чи трикутників), які нагадують форму хвоста та плавників риби;

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ В ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

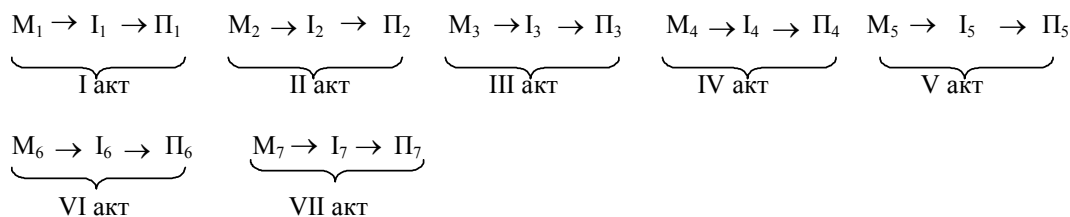

Схема 2.

продукт діяльності $П_4$ – заготовки деталей (хвоста, плавників).

V-й акт – вирізування заготовлених деталей. Вихідним матеріалом є: M_5 – кольоровий папір з зображенням на ньому заготовок деталей (хвоста, плавників), з інструментів I_5 в процесі даного акту використовуються – ножиці, продуктом діяльності $П_5$ – будуть вирізані деталі (хвіст, плавники).

VI-й акт – наклеювання деталей до основного овалу – форми рибки. Вихідним матеріалом є: M_6 – вирізані деталі (хвіст, плавники) з кольорового паперу, з інструментів I_6 – клей з пензликом, серветка, продуктом діяльності $П_6$ – аплікаційне зображення форми рибки.

VII-й акт – самоаналіз роботи учня, втілення власного задуму, резюме вчителя. Вихідним матеріалом є: M_7 – аплікаційне зображення форми рибки та залишки кольорового паперу для здійснення образу рибки за власним бажанням, з інструментів I_7 – ножиці, клей з пензликом, продуктом діяльності $П_7$ – декорування образу рибки (закінчення аплікації), демонстрація роботи.

Під час оптимальної організації роботи з аплікацією можна об'єднати виконання подібних актів, а саме:

Тоді схема організації послідовності дій в процесі виконання аплікації рибки учнем буде схема 3.

Аналогічно проводиться практична художня діяльність учнів з ліплення рибки та на інші різноманітні теми. Розглянемо приклад учнівського виробу (мал. 8), як кінцевого результату.

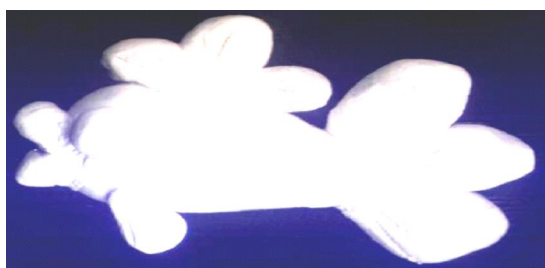
Практика свідчить, що дотримання вчителем психолого-педагогічних умов, щодо організації педагогічної діяльності на уроках образотворчого мистецтва, допоможуть учням практично сформувати і зафіксувати в своєму досвіді уміння організовувати художню діяльність. До таких умов ми відносимо: 1. Створення сприятливих умов для формування у молодших школярів уміння організовувати художню діяльність на уроках образотворчого мистецтва та творчого розвитку учнів, доброзичливої атмосфери, коректного навчального спілкування. 2. Зміст бесіди та пояснення мають бути зрозумілі, доступні для учнів і відповідати їх віковим і психофізичним можливостям. 3. Не загострювати увагу на невдачах, поразках під час роботи, підвести дитину до позитивного рішення даної

I акт з IV актом	II актом з V актом	III акт і VI акт
(малювання овалу і одночасного малювання деталей (хвоста, плавників))	(вирізування контуру овалу і деталей (хвоста, плавників))	(розміщення, наклеювання овалу і деталей хвоста та плавників)

Схема 3.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ЗВ'ЯЗКІВЦІВ

Мал. 8

ситуації. 4. Враховувати уподобання дітей, їх бажання, індивідуальні особливості навчання, поважати його творчі задуми. 5. Бути зразком для учнів, демонструвати свої організаційні та художні вміння, а також результати своєї художньої діяльності. 6. Вміти вислуховувати учня, коли він пояснює свою думку чи доводить правильність свого рішення. 7. Вміти адекватно корегувати виконання художніх завдань молодшими школярами, намагаючись приносити учням задоволення та радість. 8. Не поспішати підказувати та допомагати учневі.

Висновки. Таким чином, запропоновані методичні рекомендації, психолого-педагогічні умови, щодо удосконалення процесу формування

у молодших школярів умінь організувати художню діяльність для створення художнього образу на уроках образотворчого мистецтва та схема організації послідовних організаційно-художніх дій (ОПД) на наше переконання можуть значно підвищити якість професійної педагогічної роботи вчителів початкових класів. А використання вчителями таких запропонованих підходів до формування в молодших школярів умінь організувати художню діяльність на уроках образотворчого мистецтва буде сприяти більш ефективному формуванню даного виду умінь та якості його кінцевого результату.

1. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1 – 4 класи / відпов. за випуск Щербаків Л.Ф. – К.: "Початкова школа", – 2006. – 432 с.

2. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів / під керівн. Віктора Борисовича Шапаря. – Х.: Прапор, 2009. – 672 с.

3. Янковська І.М. Формування у молодших школярів умінь організувати художню діяльність з образотворчого мистецтва: навч.-метод. посіб. для вчит. початк. класів та образотв. мистец. / І.М. Янковська. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 201 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014

УДК 374.32:654.170(045)

Сергій Чупахін, доцент кафедри військової підготовки Національного авіаційного університету

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ЗВ'ЯЗКІВЦІВ

Стаття присвячена аналізу сучасного стану підготовки інженерів-зв'язківців і визначенню шляхів щодо формування їх професійної компетентності.

Ключові слова: підготовка, професійна компетентність, інженер-зв'язківець.

Літ. 7.

Сергей Чупахин, доцент кафедры военной подготовки Национального авиационного университета

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-СВЯЗИСТОВ

Статья посвящена анализу современного состояния подготовки инженеров-связистов и определению путей формирования их профессиональной компетентности.

Ключевые слова: подготовка, профессиональная компетентность, инженер-связист.

Sergiy Chupakhin, Associate Professor of Military Training Department National aviation university

PROBLEMS OF PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE ENGINEERS-SIGNALMEN

The article analyzes the current state of the engineers- signalmen's training and defines the ways of their professional competence formation.

Keywords: training, professional competence, engineer-signalman.

Постановка проблеми. Проблема модернізації структури та змісту вищої професійної освіти, що пов'язана з оптимізацією засобів і технологій організації освітнього процесу у вищих технічних навчальних закладах, інтеграція системи вищої освіти України